

КОВИЉКА ЛЕТИЋ

ОСНОВНА ШКОЛА У ТИЈАЉУ ОД ОСНИВАЊА ДО 1912. ГОДИНЕ

Ковиљка Летић
УУ 11000 Београд
Расписна бр. 9/48

УДК: 373.3 (497.11)

Уставом народних школа у Књажеству Србије од 1833. године, који је кнез Милош Обреновић одобрио, означен је почетак законског одређивања функције школа у Србији. Потом, Планом за школе како имају постојати од 1836. године све школе у Србији разврстане су на правитељствене (државне) и општествене (општинске). Планом је било предвиђено „да се у младој нормалној класи правитељствених и општествених школа јуност учи срцати, читати и писати (буквар и часловац), а у старијој нормалној класи да учи псалтир, и поред овог прописане предмете тако да ученик совершившиј ове нормалне школе удобно може прећи у школе главне или Гимназију.”¹

1. Владета Тешић, *Морално васпитање у школама Србије (1830–1878)*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1974, стр. 35.

Године 1842, средином марта, Стефан Михаиловић, начелник чачанског округа, известио је Попечитељство просвештенија да је „издејствовано код народа окружја овог да он добровољно по један грош пореског теченија с главе на главу, за плату учитеља у окружју овом тј. за три среза за сада наодећа се као што ће и за четврти срез драгачевски један учитељ требовати докле се за срез школа начини...”² Попечитељ просвештенија се са овим предлогом Михаиловића сложио. Почетком јуна попечитељ просвештенија је обавештен „да народ среза драгачевског као што и три остала среза желе да школа постоји и да им се за учитеља пошаље неки Гаврил Поповић из Врана, округ ужички, који сада богословске науке у клерикалном училишту београдском слуша.”³

Средином јуна 1842. године попечитељ просвештенија „одобрава да се школа у селу Гучи а не у селу Тијању, као што народ среза драгачевског по рапорту надлежног среског начелника намерава да подигне и препоручује му да Гаврила Поповића, родом из Погледа, срез моравички, који је ове године богословију са добрим успехом свршио и који је за учитеља наименован или у Гучи или Тијању у дужност учитеља уведе па да се попечитељству просвештенија рапортира у коме је од ова два села учитељ и са каквом платом која ће му се од 1. септембра ове године рачунати.”⁴

Из писма мајора Милије Драгићевића, начелника чачанског округа, од 24. јуна 1843. године Попечитељству просвештенија види се да је школа у Драгачеву „од Ђурђевдне прошлог тек. године отворена и младеж се учити почела...”⁵ Школа је из Гуче премештена у Тијање и ту почела да ради „о Ђурђевудне”.

ШКОЛСКА ЗГРАДА

Обавештавајући попечитеља просвештенија 24. јуна 1843. о почетку рада школе у Драгачеву Милија Драгићевић, начелник чачанског округа, није назначио у каквој је згради она смештена, него каже „Драгачевска још стално оправљена није, коју ће народ поменутог среза по обећању свом овог времена дати оправити.”⁶

Из извештаја Милована Спасића, главног управитеља основних школа, од 5. фебруара 1851. Попечитељству просвештенија види се да

2. Архив Србије, Министарство просвете Србије, 1842, III, 166 (у даљем тексту АС, МПС).

3. АС, МПС, 1842, V, 364.

4. Исто.

5. АС, МПС, 1843, III, 272.

6. Исто.

је школа у Тијању радила 1851, али је крајем те године престала с радом и пуне три деценије ђаци из Тијања, Зеока, Граба, Пухова и других оближњих села похађали су гучку школу.

Када је 1877. године саграђена нова среска кућа у Гучи, стару среску кућу у Тијању купио је 1880. године, почетком новембра, Ранко Тајсић из Пухова, тадашњи председник тијањске општине, с намером да је преуреди за школску зграду. Пошто је школска зграда била припремљена, министар просвете и црквених дела је 1881, почетком августа, одобрио отварање тијањске школе. Купивши среску кућу у Тијању за смештај школе, Ранко Тајсић „није одмах положио целу суму од 741 динара већ је само платио 448 динара а 293 динара остао дужан па је среска власт не признајући да је школа својина тијањске општине већ приватна својина Ранка Б. Тајсића, исту зграду продала као приватну својину Тајсићеву 10. јуна 1885. године пошто до тог дана ни Тајсић ни општина тијањска нису измирили среској власти ону заосталу суму од прве продаје”.⁷ Школску зграду у Тијању среска власт је продала Младену Поповићу, тијањском попу, за 425 динара. Ова друга продаја извршена је незаконито „и тиме су јасно били оштећени школски и општински интереси општине тијањске.” Иако се, због ове друге продаје, школа у Тијању морала затворити, срески начелник се правдао да „школа није била затворена него само што није било учитеља.”⁸ Образложење среског начелника није било убедљиво, због чега је министар просвете и црквених послова захтевао да начелник чачанског округа достави извештај са објашњењем: да ли је тијањска општина плаћала кирију за школску зграду, јер среска власт је тврдила да зграда у Тијању није општинска својина, да ли је срески старешина тражио од тијањске општине разлику од 293 динара коју Ранко Тајсић, као председник општине, није исплатио, зашто се школска зграда морала продавати по тако ниској цени и да ли је тијањска општина „на дан друге продаје или по свршеној продаји уложила код окружног суда какав протест против незаконите продаје а ако није зашто то није учинила.”⁹ Из извештаја начелника чачанског округа министру просвете види се „да је суд округа чачанског решењем од 29. априла 1886. године огласио за свршен спор који је вођен између Р. Тајсића, заступника тијањске општине против Ђорђа Стојановића, бившег писара среза драгачевског, сада среза масуришког у округу врањском, по предмету продате старе сре-

7. АС, МПС, 1889, XXXVII, 202.

8. Исто.

9. Исто.

ске канцеларије а доцније бив. школе тијањске те према томе, и што Ранко није хтео на захтев суда округа чачанског поднети пуномоћство, продаје ове зграде остала је у сили”. Дакле, Ранко Тајсић је погрешно што није на време исплатио сав новац „по првој лицитацији у име општине него је са куповином ове зграде помешао неке своје приватне ствари и рачуне које је он имао са тијањском општином и што није спречио другу продају која је извршена на његову штету него је пустио да се једна погрешка учини па се онда подиже и тражи неко право”.¹⁰ Кривица среског старешине је била у томе што је извршио ову другу продају „а није покушао да се са општином или ако је мислио да је кућа Ранкова са њим разрачуна него је одмах кидисао и кућу поново продао. Због тога ову другу продају треба поништити и онда вратити зграду тијањској општини и од ње или Ранка ако је он крив наплатити остатак новца”, писао је начелник чачанског округа министру просвете. Али, како је Матић, срески начелник, погинуо од хајдука, није се ништа могло предузети да продаја, коју је он извршио, буде поништена. „Са приватне стране дознао сам да је суд округа чачанског на тужбу Ранкову (или општине) одобрио другу продају на штету Ранкову или штету општине па ако је ово одиста овако онда би ствар била свршена и не би се на њој имало шта даље предузимати”, закључио је у свом извештају начелник.¹¹

На захтев министра просвете, министар финансија објаснио је „да је државни правобранилац радио на томе да се стара среска кућа у Тијању поврати општини за школу али се споразумом купца и заступницима општине није могло ништа учинити и да ништа није остајало него да се води парница, али и парница би се могла водити за накнаду штете а не за ово имање, против купца јер је продаја судски одобрена а купац постао законитим путем господар. Пошто држава није позвана да води парнице појединих општина или села, кад је реч о накнади”, писао је, надаље, министар финансија министру просвете додајући – „то вам враћам сва акта овог предмета с молбом да заступници селски воде парницу за накнаду против оних пуномоћника који су оваквим радом нанели штете општини”.¹²

Десетог августа 1885. Млађен Поповић, тијањски свештеник, обавестио је суд тијањске општине да „овдашњу школу коју је среска власт продала и коју је он купио, уступа општини овдашњој и даље за

10. Исто.

11. Исто.

12. Исто.

школу и да зато општина подејствује на надлежном месту да се учитељ за ову школу определи”.¹³

Када је Коста Ђ. Николић, школски надзорник, посетио тијањску школу на крају школске 1889/90 године, записао је: „школска зграда је у приватној кући, не одговара хигијенским и педагошким захтевима, али за време (две-три године) може се претрпети до нове зграде којој треба тражити боље место. Башта је лепо обрађена, засађена поврћем”.¹⁴

Међутим, још задуго, ова школска зграда, преуређена од бивше среске куће, служила је за школу; налазила се „крај потока на подводном месту, влага је продрла зидове до самих прозора школских”. Због влажности, ова школска зграда била је „посве нездрава за обитавање и одраслије чељади а поготову деце, с тога је треба у интересу здравља дечијег, учитеља, његове породице одмах затворити”, предлагао је министру просвете школски надзорник.¹⁵

И Сретен Пашић, посетивши тијањску школу, као школски надзорник, у другом тромесечју школске 1900/01. године, предложио је министру просвете да је затвори „због неподесене и сасвим рђаве школске зграде”. После две године Аћим Пивљаковић, школски надзорник, известио је министра просвете да је тијањска школска зграда „у неисправном стању, да је раније наредио да се изврши оправка али ни до данас није извршена, због чега је морао да школу распусти и не треба је отварати док се потпуно темељно не оправи да не би у њој ученици пропадали смрзавајући се од хладноће”.¹⁶ Потом је министар просвете те, 1903. године, 13. децембра школу затворио. Изненађени оваквом одлуком министра просвете, председник школског одбора Максим Јанковић, чланови одбора (Ј. Нешовановић, В. Јовановић, П. Јелушић и Р. Николић) и Добра Ј. Протић и Младен Поповић, месни свештеници, писали су му да им није познат прави разлог затварању школе у Тијању с обзиром да су на школској згради нужне оправке извршене „и једино су неке неуредности до самих рачунополагача којима се, затварањем школе, иде на руку пошто је школски прирез прикупљен и налази се у њиховим џеповима а наша деца остају умни богаљи”. Стога су молили министра просвете да „изашаље надзорника који ће се уверити да је учињена оправка и да нам школу треба отворити, а ако буде немогуће да ради у оба одељења то нека продужи једно одељење у које ће се сме-

13. АС, МПС, 1885, XXIII, 115.

14. АС, МПС, 1890, XXXIX, 120.

15. АС, МПС, 1898, XXXII, 93.

16. АС, МПС, 1904, XXXV, 32.

стити сви ученици из II, III и IV разреда и старији ученици из првог разреда". Друга учионица је могла да послужи као „удобан стан за преноћиште ученика и трпезарију за ручавање”.¹⁷ Молећи министра да им школу поново отвори, подсетили су да је школска зграда у Тијању зидана од тврдог материјала, „да је издржала многе комисије које су се увек о њој лепо изјасниле и да је ова школска општина једна између првих општина у овом срезу, како по броју становника тако и по природном положају”.¹⁸

Поново је Аћим Пивљаковић, школски надзорник, прегледао школу у Тијању и написао министру просвете „да је у оном истом стању, у ком је била и децембра прошле године, када је затворена.” Пивљаковић се договорио са новопостављеном општинском управом „да ова набави најнужније школске потребе у року од десет дана те да тада учини предлог а дотле да остане ово привремено стање”. Након шест месеци, тј. на почетку школске 1904/05. године, Тихомир Константиновић, члан окружног школског одбора у Чачку, обавестио је министра просвете и црквених послова „да је представка школског одбора тијањске школе од петог тог месеца упућена министру просвете нетачна јер је школска зграда и данас неоправљена и налази се у стању у коме је била и кад је затворена.” Председник школског одбора тијањске школе жалио се министру просвете да школска зграда није могла бити оправљена „зато што окружни школски одбор није послао благовремено одобрени буџет за ову школу”. Међутим, Константиновић је написао министру да је школски одбор тијањске школе био у могућности да изврши оправке на школи „из неутрошених сума по буџетима за предходне четири године” и закључио „да је једино овај одбор крив што је школска зграда у Тијању у неисправном стању”.¹⁹

У другом полугођу школске 1907/08. године (половином марта) учитељ Радован Николић је од председника тијањске општине захтевао да се општински суд исели из школске просторије, који је затекао дошавши с јесени у ову школу. Учитељ је више од пола године трпео галаму и вику који су чинили људи долазећи у судницу. Галама и врзмање људи око прозора учионице и у школским просторијама ометало је наставу, због чега је учитељ Николић захтевао да се судница исели из школске просторије. Кад није помогло обраћање (по неколико пута) председнику тијањске општине, среском и окружном начелнику, Нико-

17. Исто.

18. Исто.

19. Исто.

лић се обратио министру просвете написавши „да се суд без ичије дозволе уселио у школу а своју стару судницу напустио у којој је чувени а сада покојни Ранко Тајсић толико година радио и која није више од 120 метара од школе удаљена те да у њој стока лети склоништа нађе”.²⁰ На захтев министров да се што пре исели судница из школске зграде, средски начелник ју је иселио „силом своје власти” и обавестио окружни школски одбор у Чачку „да још само није била изнета општинска каса но и то ће се извршити.” Окружни школски одбор, извештавајући о иселењу суднице из школске зграде, напоменуо је „да општинска судница није имала где да се исели јер је општинска зграда склона паду те зато се ни извештај о извршењу није могао поднети на време. Суд је све извршио и сметње које је наставник имао због општинског суда у школској згради отклоњене су.”²¹

Председник школског одбора тијањске школе Милисав Р. Тајсић (1910, почетком августа) жалио се министру просвете на окружни школски одбор у Чачку и школског надзорника који се огрешио предложивши да се ова школа затвори. „Школа није угледна али што је најглавније она је подпуно здрава јер је од тврде грађе начињена”, писао је Тајсић и предложио министру да изађе окружни инжењер и прегледа школску зграду. Прегледавши школску зграду у Тијању окружни инжењер известио је начелство округа чачанског „да је зграда озидана од камена, обимни зидови јаки су 0,70 м а преградни 0,50 м, зидови нису нигде испуцали и у добром су стању.”²² Уз школску зграду били су призидани соба и кујна за ђаке ноћеваоце. Окружни инжењер је захтевао да се зграда окречи изнутра и споља, „да се прозори и врата пасују, да се добро затварају и да се око зграде удари калдрма за одвод воде – кишнице” и предложио да ова зграда, „иако нема учионицу онакву каква се правилима за школе тражи може ипак послужити и даље за школу без штете по здравље и живот ученика.”²³ Министар просвете и црквених послова је, на основу извештаја окружног инжењера, „одлучио да се привремено отвори школа у Тијању док се не сагради нова школска зграда.”

20. АС, МПС, 1908, 60, 8.

21. Исто.

22. АС, МПС, 1910, XXXVIII, 92.

23. Исто.

УЧИТЕЉИ

У „Наставленију за учитеље правитељствени и обштествених школа у Књажеству Србији” од 11. августа 1838. назначено је „да је личност учитеља изванредно значајан чинилац и да учитељи треба да буду доброг владања и примереног поведенија како би ученици у њима имали живи пример према коме би могли усмеравати сопствено владање и понашање.”²⁴

Када је „о Бурђевудне” школа у Тијању почела да ради, њен први учитељ Миленко Левајац је већ крајем 1843. године поднео молбу начелничеству чачанског округа за премештај у Карановац (Краљево), „јер му се кућа и фамилија овде налази а да на његово место буде одређен Лука Недељковић, свршени богослов из Вирова, где се кућа и фамилија овог налази.”²⁵ Попечитељ просвештенија овај премештј није одобрио.

Међутим, наступајуће године, половином јануара, „Миленко Левајац, учитељ нормалне школе у срезу драгачевском за ђакона је произведен и у Карановац се одселио и школу оставио а на место овога” начелник чачанског округа је Луку Недељковића, свршеног богослова, „да деца не би дангубила наместио” и о овоме обавестио Попечитељство просвештенија. Решењем попечитеља просвештенија, које је достављено Петру Радовановићу, директору нормалних школа, Недељковић је постављен за учитеља 1. фебруара 1844. у Вирову. „Како је у Вирову било седиште среза, то је срески старешина сматрао за најприродније да ту „обстајава” и среска основна школа.”²⁶

„Настављенијем за учитеље основни училишта” од 24. октобра 1844. наглашена је потреба да учитељи поступају човечније са ученицима, да одбаце сурове телесне и друге понижавајуће казне, „да рад на моралном развијању ученика има организован карактер, да буде заснован на разумној љубави, а не на страху од казне...”²⁷ Међутим, из писма Милована Спасића, главног управитеља основних школа, од 5. фебруара 1851. Попечитељству просвештенија види се „да је начелничество чачанског округа 29. прошлог месеца доставило му тужбу старешине среза драгачевског против учитеља тијањског Милоша Ружића да је неуредан, да немилице туче ученике и тако их растерује из школе, по неколико недеља одсуствује из школе не питајући никога, непрестано

24. Владета Тешић, *Морално васпитање у школама Србије (1830–1878)*, стр. 40.

25. АС, МПС, 1843, VI, 634.

26. Драгоје Тодоровић, *Школство Драгачева у XIX веку*, Лучани, 1988, стр. 31.

27. Владета Тешић, *Морално васпитање у школама Србије (1830–1878)*, стр. 107.

проводи време у механи.²⁸ Родитељи су поручили среском старешини да, док Ружић буде учитељ у Тијању, неће слати ученике у ову школу. На овог учитеља жалили су се ђачки родитељи док је учитељевао у чачанској Жежевици. Ни после укура „који је добио од попечитеља просвештенија Ружић се није поправио”, због чега је управитељ Спасић предложио попечитељству просвештенија да га казни смањењем плате, што је попечитељ одобрио.

Школа у Тијању је 1851. године радила. По одласку учитеља Милоша Ружића, до 1881. године била је затворена.

Из извештаја Аћима Пивљаковића, школског надзорника, који је на крају школске 1881–1882. године посетио школу у Тијању, види се да је њен учитељ Филип С. Мијатовић у другом полугођу те школске године написао министру просвете да даје оставку на учитељско звање, јер му је „подарена парохија и спрема се за рукоположење”. Учитељ Мијатовић се засвештенио, јер слабоимован није могао од учитељске плате „своју фамилију издржавати”.²⁹ Новопостављени Милан Петровић пре доласка у тијањску школу учитељевао у Наталинцима, а до његовог доласка наставу је изводио Младен Поповић, тијањски свештеник, као заступник учитеља.

Законом од 1882. године одређено је да стални учитељ мора имати положен учитељски испит. Овим законом, уместо ранијег „месног надзиратеља” или стараоца школе, уведен је школски одбор, који је добио шира овлашћења: да се стара о упису деце у школу, да води бригу о уредном похађању наставе, о редовном раду школе, да прима и отпушта школске послужитеље и да уопште помаже учитељу у његовом раду.

Антоније Тодоровић, који је учитељевао у Великој Иванчи, београдски округ, школске 1883/84. постављен је за учитеља у Тијању. После две недеље учитељ Тодоровић се жалио министру просвете да, због „небрижљивости власти”, школа није почела да ради, да он „не би упропастио своју фамилију”, молио је за премештај у неку од школа у београдском округу. Окружном начелнику у Чачку министар просвете је поручио „да то што наводи учитељ Тодоровић нису довољни разлози за премештај, да, ако школа није почела са радом треба да извести зашто није и до кога је кривица и да школски одбор што пре доведе у ред све што треба”.³⁰ По други пут учитељ Тодоровић (9. октобра 1883.) писао је министру просвете да школска зграда у Тијању није оправљена,

28. АС, МПС, 1851, I, 56.

29. АС, МПС, 1882, VI, 570.

30. АС, МПС, 1883, XXV, 60.

нити у школи има једног ђака и молио за премештај било где. „Нема дапа кад нисам или школски одбор или општинску власт или среског или окружног начелника молио да нареди: нека ми ђаци у школу дођу. Али молбе су биле безуспешне, ви им наредите да ми ђаци дођу”, започео је у писму министру учитељ Тодоровић. После трећег писма министар просвете тражио је од окружног начелника у Чачку да омах извиди зашто ђаци не похађају тијањску школу, да се кривац казни, а он, министар, извести зашто његова наредба од петог тог месеца није извршена.

О учитељу Антонију Тодоровићу школски надзорник Милован Ђурић пише у свом извештају да је „веома миран и скроман, да децу учи добро у каквим је несрећним приликама”, јер школски одбор се није уопште бринуо о школи. Више пута учитељ Тодоровић је молио школски одбор да учини све да ђаци долазе у школу, али нико се из школског одбора на то није освртао. Године 1884 „тијањска школа је била у најгорим приликама јер је несрећна политика и овде играла своју улогу иако овоме није крив учитељ”, закључио је надзорник Ђурић. „По својој спреми, нарави и вредноћи учитељ Тодоровић је могао бити доста бољи кад би се преместио у коју бољу и уреднију школу”, запазио је Ђурић.³¹

Министар просвете је учитеља Тодоровића преместио у другу школу, а новопостављени Радослав Лазаревић после само месец дана писао је министру да му је, због смрти оца мајка остала сама у кући, па је дао оставку на учитељство.

Када је Сретен Пашић, школски надзорник, на крају школске 1888/89. посетио тијањску школу, предложио је министру просвете „да према броју ученика, пошто има довољно простора за два одељења ученика, требало би поставити још једног учитеља”.

Крајем наступајуће школске (1889/90.) године у тијањској школи одржан је испит. Коста Ђ. Николић је забележио у свом извештају да су у Тијању два учитеља: Михајло Бугариновић и Милосав Шолајић, „ђаци учитељске школе”, да је Бугариновић, заступник учитеља трећег и четвртог разреда, „вредан и умешан, брижљиво је показивао ученицима геометријско цртање и учио их певању у два гласа” а Шолајић је „доста везан и сплетен, у раду иначе вредан, рад је овлашан као и успех, оцењен је са добар.”³²

31. Исто.

32. АС, МПС, 1890, XXXIX, 120.

Из извештаја Мил. Вељковића, школског надзорника, који је посетио тијањску школу школске 1897/98. године, види се да је, због доста влажне и нездраве школске зграде, неколико учитеља овде умрло. Вељковић каже: „Једна учитељица пре две године је умрла од туберкулозе а веле да је била потпуно здрава кад је у ову школу дошла; учитељ доњокраварички Драгутин Марковић се убио кад је чуо да је поново враћен у Тијање, садашњи њен учитељ броји такође своје последње даце – Видоје Симовић који је дошао из марковичке школе почетком септембра предходне године одмах је био позван на војну вежбу на којој је пробавио месец дана и потом отпочео рад у школи, али после само месец и по дана сиромаш учитељ пао је у кревет из кога се до данас још није дигао.”³³

После трогодишњег учитељевања у Тијању, учитељица Јулка Лалићева је премештена у чачанску Трнаву, а председник школског одбора тијањске школе је молио министра просвете да што пре у овој школи постави учитеља (два месеца је прошло од почетка школске године) „или да дадне наређење да се ђаци разашилу по суседним школама да се не би изгубила школска година”. И наредне школске године председник школског одбора Драгић Вучетић молио је министра просвете да пошаље учитеља, јер „иста школа која је од стране комисије прегледата примљена је подпуно као исправна и истој школи припадају села Тијање, Пухово, Зеоке, Граб и Рогача у ових пет села имаде преко 100 ђака за у школу али све је то забадава кад наставника – учитеља нема”. Потом је начелник чачанског округа молио министра просвете „да за школу тијањску постави учитеља јер у овим врлетним пределима ако нема школе која народу пружа писменост и утиче да буду добри људи и грађани тада је право зло. По мом мишљењу у оваквим крајевима не треба тражити бог зна какве зграде главно је да има учила и доста деце па ће све друго лако ићи.”³⁴

До почетка децембра школске 1902/03. учитељевао је Богдан Лукић и потом премештен у Придворицу, а школа у Тијању је затворена. Периша М. Ђорђевић по завршетку школске 1906/07. године, „рукоположен је за свештеника и отишао у своју парохију.” Новопостављени Радован Николић учитељевао три године. Потом је школа у Тијању затворена. Окружни инжењер, прегледавши школску зграду у Тијању, предложио је министру просвете (1. септембра 1910) да може послужити за привремену док нова се подигне. За учитеља школе постављен је

33. АС, МПС, 1898, XXXII, 93.

34. АС, МПС, 1902, XXXI, 120.

Цветко Димитријевић, који је не дочекавши крај школске године, умро. Новопостављени Милорад Аврамовић „отишао је на одслужење војног рока у сталном кадру”, због чега је председник школског одбора Милисав Р. Тајсић писао окружном школском одбору у Чачак „да подејствује код министра просвете да се што пре постави нови учитељ да ученици не би дангубили.” За новог учитеља је постављен Стеван Веселиновић.

УЧЕНИЦИ

На крају школске 1881/82. године Аћим Пивљаковић, школски надзорник, посетио је школу у Тијању и, видевши пространу учионицу у којој је могло да стане „близу 50 ученика, само је ђачки стан био одвећ мали и не толико здрав”, предложио је министру просвете да се овај стан „замени са далеко бољим: ако се зграда која постоји од тврдог материјала одмах поред школе удеси за ову потребу а то не би никаквог великог трошка стало и онда би се за ђаке добила пространа соба, кујна, собица за оставу хране и ствари и још послужитељев квартир а садашњи стан ђачки употребио би се за подрум учитељев.”³⁵

Из извештаја Димитрија Милићевића, школског надзорника, који је на крају школске 1882/83. године одржао испит у тијањској школи, види се да су ученици, које је учио Андрија Јевтовић, показали једва добар успех. „Наставник је сам опоменуо да ће се од сада боље трудити”, писао је у свом извештају надзорник Милићевић министру просвете.

Наступајуће школске године, због немарности школског одбора и општинске власти, 36 ученика није долазило у школу.³⁶ Учитељ Антоније Годоровић је министру просете послао списак тих ученика:

1. Син Миладина Вујовића из Граба Антоније,
2. Син Илије Стевановића из Граба Антоније,
3. Син Бранисава Крљанца из Зеока Витомир,
4. Син Милана Вранића из Ртара Добривоје,
5. Син Петронија Затеге из Пухова Љубомир,
6. Син Марка Словића из Зеока Милош,
7. Син Јовице Благојевића из Пухова Милош,
8. Брат Миленка Тајсића из Пухова Милан,
9. Син Арсенија Аћимовића из Пухова Добривоје,

35. АС, МПС, 1882, XXXIV, 4144.

36. АС, МПС, 1883, XL, 2.

10. Син Јовице Благојевића из Пухова Милан,
11. Син Радисава Стевановића из Тијања Петар,
12. Син Миладина Радивојевића из Зеока Светозар,
13. Син Радована Јовичића из Граба Стеван,
14. Син Милана Николића из Зеока Радисав,
15. Син Рисима Мариновића из Граба Арсеније,
16. Син Саве Ђуновића из Зеока Вељко,
17. Син Луке Ђокића из Зеока Владимир,
18. Син Милисава Тупајића из Зеока Ђурђе,
19. Син Антонија Кувелића из Зеока Живојин,
20. Син Милисава Илијића из Граба Јован,
21. Син Ристе Мариновића из Граба Јанко,
22. Брат Богића Ђурака из Зеока Миљко,
23. Син Станише Перишића из Зеока Миљко,
24. Брат Милована Вучетића из Зеока Милоје,
25. Брат Косте Јовковића из Зеока Миладин,
26. Син Вељка Јелушића из Граба Милош,
27. Син Милана Вранића из Ртара Радивоје,
28. Син Обрада Рисимовића из Зеока Радивоје,
29. Брат Милана Милојевића из Зеока Сава,
30. Син Танасија Ђокића из Зеока Светозар,
31. Син Милана Перишића из Зеока Василије,
32. Син Милована Станишића из Тијања Василије,
33. Син Јеке Милетићеве из Тијања Драгутин,
34. Син Милоша Јевремовића из Тијања Добросав,
35. Син Јеке Милетићеве из Тијања Ђурђе,
36. Син Станише Словића из Зеока Чедомир.

Школске 1883/84. године од 52 уписана ученика наставу је похађало само девет (пет првака, три другака и један трећак), који су на крају ове школске године испитани из свих предмета. Четвртака није било ни једног на испиту зато што претходне године трећи разред је завршио само један ученик, „па и он није хтео никако доћи у школу, јер га одбор на молбу учитељеву није хтео приморати”.³⁷ Ни један родитељ ученика који нису долазили у школу није кажњен. Милован Ђурић, школски надзорник, предложио је министру просвете да препоручи тијањској општини да се озбиљније стара о својој школи „и да има у њој увек законски број деце (30 ученика – К.Л), иначе затворити је.”

37. АС, МПС, 1884, XXXIII, 16.

Школске 1888/89. године број ученика се повећао, па је Сретен Пашић, школски надзорник, предложио министру просвете „да, пошто има довољно простора за две групе ученика треба поставити још једног учитеља.”

Међутим, кад је окружни школски одбор у Чачку известио министра просвете да тијањску школу (школске 1900/01. године) похађа 72 ученика, министар је одлучио да „укине једно одељење, те да сва четири разреда учи један учитељ”.

Пошто се број ученика повећао, окружни школски надзорник је предложио министру просвете да у школској 1903/04. години одобри отварање још једног одељења, тако да 70 првака чини једно одељење, а 19 другака, 20 трећака и 13 четвртака би се сместило у посебну учионицу и чинили би друго одељење. Министар просвете је ову поделу на два одељења (и постављање још једног учитеља) одобрио. Међутим, у децембру те године школа је затворена. После три године (школске 1906/07) кад је почела да ради, ученици су „до Петровдана само понављали и утврђивали оно што су раније прешли.”³⁸

У децембру школске 1907/08. у тијањској школској општини (и готово у целом драгачевском срезу) појавила се „заразна болест шарлах због чега је срески лекар предложио учитељу тијањске школе да ђаке распусти до краја тог месеца.”

Половином октобра школске 1910/11. председник школског одбора тијањске школе Милисав Р. Тајсић известио је окружни школски одбор у Чачку „да због великог броја старијих ученика” (40 другака, 11 трећака и 21 четвртака) не могу уписивати нове ученике којих је („по свештениковом списку”) 45, док се „не подејствује код министра просвете” да одобри отварање новог одељења за које је предвиђена „празна соба дужине 9,20 м и ширине 3,50 м” која се налази у школској згради.³⁹

Школске 1911/12. у први разред тијањске школе уписао се 41 дечак (од 7 – 11 година старости). Девочица није била ни једна.

НАСТАВА И ВАСПИТАЊЕ

Начелник чачанског округа мајор Милија Драгићевић обавестио је (24. јуна 1843. године) Попечитељство просвештенија да је у Драгачеву „преко подручног му среског начелника испите другог теченија

38. АС, МПС, 1906, XIV, 16.

39. АС, МПС, 1910, XLIII, 185.

на у речене дана извршило и од истој класификације с осмотренима учебни предмета и списцима ученика сакупило и такове у 9 комата в. попечитељству просвештенија учтиво рапортом своим доставило.⁴⁰

Због неоправљене школске зграде, настава у тијањској школи је „почињала доцкан”, жалио се министру просвете учитељ Антоније Тодоровић. Свих деветоро ученика који су дошли на годишњи испит (на крају школске 1883/84. године), које је учио учитељ Тодоровић, испитао је из свих наставних предмета Милован Ђурић, школски надзорник. Ђурић је код првака запазио да су „мало извежбани у говорењу по захтевима очигледне наставе, те слабо причају о школским стварима, о домаћим животињама и биљкама, о пољским алатима, о околини и најпознатијим деци предметима из околине”. Разлог је Ђурић видео у програму, у коме није прецизније ништа казано, него је остављено учитељу да се сам сналази, а он, учитељ „који је обичне спреме, без програма незна шта педагогика тражи у овој врсти наставе...⁴¹ Прваци су добро читали и приповедали, „само што у томе има помало механизма”, записао је надзорник Ђурић. Из граматике су знали стварне именице, декламовали неколико песмица из читанке, „али учитељ Тодоровић није знао прави циљ – да је то ради вежбања у језику и да се тиме утиче на дух и говор дечији”, каже у извештају Ђурић. Тодоровић је првацима предавао рачун по програму који су добро били савладали. Међутим, учитељ није би вешт „у задавању комбинованих задатака те овим предметом није допринео духовном развићу ученика”. По програму је предавао хришћанске науке, „али не беше баш ни једне прикладне моралне приче кога празника или што о Светом Сави, чиме би се још у овом разреду будила у деце религиозна осећања, јачала воља и у клици бар почео развијати наравствени карактер.” Другаке је учитељ Тодоровић извежбао у говорењу и приповедању, знали су лепо и тачно да пишу. Граматику је слабије предавао, био је невешт у пропитивању. Другаци су декламовали неколико песама из читанке. Све четири рачунске радње (од 10 до 100) су били савладали. Ни у овом разреду хришћанска наука није била обрађена како ваља. Другаци су знали понеку причу из Библије, али су боље знали да читају молитве. Земљопис је Тодоровић предавао по програму, али је „изгубио из вида очигледност наставе нарочито по захтеву очигледног изучавања елементарних земљописних појмова.” Из јестаственице су другаци описивали биљке, животиње и ископине „али то је учено додуше описно, без икакве методичке поступности.⁴² На испиту је био само један трећак који је чи-

40. АС, МПС, 1843, III, 272.

41. АС, МПС, 1884, XXXIII, 16.

42. Исто.

тао, писао и приповедао добро, рачун (усмени и писмени), јестаственицу, земљопис и историју знао је добро. Цртање је учитељ Антоније Тодоровић предавао само првацима а другацима и трећацима није зато „што му родитељи нису хтели деци набављати цртаћи материјал”. Лепо писање, певање и гимнастику је лепо предавао, само што прваци нису били најбољи у певању.

На крају школске 1897/98. године Мил. Вељковић, школски надзорник, није могао да одржи испит због болести учитеља Видоја Симовића, „само је прикупио потребне податке о школи, учитељу и за статистику”⁴³

Сретен Пашић, школски надорник, посетивши тијањску школу (на крају школске 1898/99. године), учитељици ове школе дао је упутства у предавању српског језика и рачуна:

СПИСАК УЧИТЕЉА-ЦА И ВРЕМЕ ПРОВЕДЕНО У ЊОЈ⁴⁴

Миленко Левајац	1842 – 1843.	Тодор Цветић	1893 – 1896.
Милош Ружић	1850 – 1851.	Радојка Савићева	1893 – 1896.
Филип Мијатовић	1881 – 1882.	Добросав Дуканац	1896 – 1897.
Андрија Јевтовић	1882 – 1883.	Смиљка Теодосијевић	1896 – 1897.
Антоније Тодоровић	1883 – 1884.	Даница Симићева	1897 – 1900.
место празно	1884 – 1886.	Видоје Симовић	1897 – 1898.
Софроније Симић	1886 – 1887.	Јулка Лалићева	1898 – 1901.
Милун Маџарски	1887 – 1888.	место упражњено	1901 – 1902.
Светислав Марић	1888 – 1889.	Богдан Лукић	1902 – 1903.
Михаило Бугариновић	1889 – 1890.	Затворена	1903 – 1906.
Милосав Шолајић	1889 – 1890.	Периша Ђорђевић	1906 – 1907.
Милован Јовановић	1890 – 1894.	Радован Николић	1907 – 1910.
Милева Радовановићева	1890 – 1891.	Цветко Димитријевић	1910 – 1911.
Милица Адамовићка	1891 – 1893.	Стеван Веселиновић	1911 – 1914.

43. АС, МПС, 1898, XXXII, 93.

44. Државни шематизам 1852 – 1912, округ чачански.

ÉCOLE PRIMAIRE DE TIJANJE DEPUIS SA FONDATION JUSQU'À 1912

L'école primaire de Tijanje commença à fonctionner dans l'année scolaire 1842/43, mais au début de l'année scolaire suivante elle fut transférée à Virovo. Ensuite, dans l'année scolaire 1850/51, elle fut ouverte de nouveau, pour être fermée vers la fin de 1851.

Trois décennies plus tard, elle fut rouverte dans l'ancienne sous-préfecture, qui fut adaptée à cet effet. C'est dans ces locaux qu'elle fonctionna jusqu'à la Première guerre mondiale.

Au cours de la neuvième décennie du XIXe siècle, l'école de Tijanje fut fréquentée par plus d'une centaine d'élèves originaires de Puhovo, Zeoke, Grab et Rogača. Ce nombre élevé d'élèves fit prendre au ministre de l'éducation la décision de nommer deux instituteurs. Cependant, lorsque le nombre d'élèves diminua, le ministre supprima une des deux divisions, si bien qu'un seul instituteur fut chargé de l'enseignement dans toutes les quatre classes.

En raison de l'insouciance des autorités communales, l'école resta close pendant trois ans (de 1903 à 1906). Entre 1906 et 1912 elle fonctionna sans interruptions, mais sans employer le nombre d'instituteurs suffisants.

Koviljka LETIĆ